

การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องระหว่างพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรกับนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาว¹

The Story of Mahajanaka by His Majesty the Late King Bhumibol Adulyadej
and Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version: A Comparative Study of
Narrative Techniques

สายหยุด บัวทุม²

Saiyud Buathum³

คณิดา หอมทรัพย์⁴

Kanita Homsab⁵

(Received: June 15 2018; Revised: August 3, 2018; Accepted: August 28, 2018)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องระหว่างพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรกับนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาว ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการเล่าเรื่อง และแนวคิดการศึกษาวรรณกรรมเชิงเปรียบเทียบเป็นแนวทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกกับนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาว มีกลวิธีการเล่าเรื่องที่เป็นลักษณะร่วมและแตกต่างกัน ลักษณะร่วมของกลวิธีการเล่าเรื่อง ได้แก่ ฉาก ผู้เล่าเรื่องและการใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่อง โดยมีฉากเป็นช่วงเวลาในอดีต การใช้ผู้เล่าเรื่องแบบสัพพัญญูและใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่องเพื่อเสริมให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาของเรื่องเช่นเดียวกัน ส่วนความแตกต่างของกลวิธีการเล่าเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร แนวคิด และวิธีการเล่าเรื่อง ด้านโครงเรื่อง พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกได้ปรับเปลี่ยนโครงเรื่องตอนท้ายเรื่องให้แตกต่างออกไปจากอรรถกถาหาชนกชาดก ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาวดำเนินเรื่องตามอรรถกถาหาชนกเป็นหลัก ด้านวิธีการเล่าเรื่อง พบว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งในตอนต้นที่สัมพันธ์กับการนำเสนอแนวคิดหลักของเรื่องและเล่าย่อเป็นส่วนใหญ่เพื่อการดำเนินเรื่องให้กระชับ ส่วนในนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาว มีวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งเป็นส่วนใหญ่ เพื่อมุ่งเน้นการนำเสนออารมณ์ความรู้สึกของตัวละครตามลักษณะของนิทาน ด้านตัวละคร พระมหาชนกและนางมณีเมขลาเป็นตัวละครที่โดดเด่นในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พระมหาชนกเป็นตัวละครที่มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นอุดมคติในการกระทำความเพียร ส่วน

¹ บทความวิจัยเรื่องนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรกับนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาว: กลวิธีการเล่าเรื่องและศิลปะการแต่ง

² อาจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ Dr., Department of Thai, Faculty of Humanities, Naresuan University

⁴ อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁵ Lecturer, Department of Thai, Faculty of Humanities, Naresuan University



นางมณีเมขลา เป็นผู้ทดสอบปัญญาของพระมหากษัตริย์และช่วยเสริมให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นมนุษย์ที่รู้จักพึ่งพาตนเอง ส่วนนิทานชาดกทำวมะหาชนก ฉบับลาว นอกจากตัวละครทำวมะหาชนก ยังพบว่าตัวละครพระนางสิวสีไลโดเด่น ซึ่งผู้แต่งมุ่งนำเสนอลักษณะนิสัยอย่างละเอียด และด้านแนวคิดพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์นำเสนอแนวคิดเรื่องความวิริยะและปัญญา ส่วนนิทานชาดก ทำวมะหาชนก ฉบับลาว นำเสนอแนวคิดเรื่องความวิริยะ ปัญญาและเนกขัมมะ แม้ว่าเรื่องพระมหากษัตริย์ทั้งสองสำนวนนี้จะมีที่มาจากวรรณกรรมพระพุทธศาสนา แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะ เนื่องมาจากวัตถุประสงค์การแต่งที่แตกต่างกัน อีกทั้งแสดงให้เห็นวัฒนธรรมการรับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สังคมไทยและสังคมลาวที่นับเนื่องมาจากการนับถือพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นิทานชาดก ทำวมะหาชนก ฉบับลาว กลวิธีการเล่าเรื่อง

Abstract

This research aims to analyse the narrative techniques in the Story of Mahajanaka by His Majesty the Late King Bhumibol Adulyadej and Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version. Storytelling theory and notion of comparative literature study were used in the investigation. The results of study revealed that the story of Mahajanaka and Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version have similarity and dissimilarity strategies. The similarity strategies are integral setting, first person point of view, and picture storytelling for readers to have more comprehension in the story, and omniscient point of view. The dissimilarity strategies are plot, narrative techniques, characters, and theme. The plot of the Story of Mahajanaka had been changed at the end to make it differ from the Atthakatha Mahasanoka Chataka, whilst Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version mainly followed the Atthakatha Mahasanoka. In term of narrative techniques, the Story of Mahajanaka is considered the omniscient point of view when relating to main theme presentation and it is the third person limited point of view in order to avoid redundancy, whilst Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version is mostly considered the omniscient point of view in order to present characters' feeling. Referring to characters, Phra Mahajanaka and Nang Manimekhala are main characters in the Story of Mahajanaka. Phra Mahajanaka is a holy character and a model of perseverance. Whereas, Nang Manimekhala is a Phra Mahajanaka's intellect tester. This supports that Phra Mahajanaka is self-supportive. Whilst, Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version, woman characters: his mother and his wife, Nang Siwali are also main characters as the author aimed to present delicate personalities. In term of theme, the Story of Mahajanaka presents the idea of perseverance and intellect. Whilst, Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version presents ordain Nekkhamma. Although both stories are from Buddha literature, each has its own unique because of the different purposes in composition. Additionally, it has been found that culture of having Buddha literature to Thai-Lao Societies is due to holding Buddha religion

Keywords: The Story of Mahajanaka by His Majesty the Late King Bhumibol Adulyadej, Nithan Sadok Thao Mahasanok, Lao Version, Narrative Techniques

บทนำ

ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนับถือพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคม จึงมีวัฒนธรรมการรับรู้เรื่องทศชาติชาดกร่วมกัน และต่างได้สร้างสรรค์วรรณกรรมชาดกจำนวนมากทั้งในรูปแบบมุขปาฐะและรูปแบบลายลักษณ์

พระมหานกเป็นชาดกเรื่องหนึ่งในทศชาติชาดกที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีเนื้อหากล่าวถึง พระชาติที่ 2 ของการบำเพ็ญวิริยบารมีของพระมหานกโพธิสัตว์ในประเทศไทยพบว่า เรื่องพระมหานกเข้ามาสู่สังคมพร้อมกับการรับอิทธิพลของพระพุทธศาสนา และคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังปรากฏเรื่องทศชาติชาดกในใบเสมาตั้งแต่สมัยทวารวดี กระทั่งถึงปัจจุบันพบว่ามี การสร้างสรรค์เรื่องพระมหานกเป็นเรื่องเล่าลักษณะต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่น หนังสือนิทาน จิตรกรรม หนังสือการ์ตูน และการตูนแอนิเมชัน

เรื่องพระมหานกในประเทศไทยที่มีความโดดเด่นและน่าสนใจ คือ พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหานก ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งมีเนื้อหาและศิลปะการแต่งแตกต่างจากเรื่องพระมหานกสำนวนอื่นที่ดำเนินเรื่องตามอรรถกถาชาดกในพระไตรปิฎก ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2552, หน้า 73-109) กล่าวถึงที่มาของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานก สรุปได้ว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานกตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2539 รวมระยะเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งสิ้น 19 ปี (พ.ศ.2520-2539) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงนำเนื้อเรื่องมาจากอรรถกถาชาดก พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ในพระไตรปิฎก แต่ทรงดัดแปลงเนื้อเรื่องให้แตกต่างออกไปเพื่อให้อ่านเข้าใจง่ายและแสดงถึงพระราชดำริของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ส่วนด้านศิลปะการแต่ง พบว่า ผู้ทรงพระราชนิพนธ์แสดงถึงพระลักษณะและความเป็นกวีแห่งยุคปัจจุบัน ได้แก่ ทรงเปลี่ยนคำบาลีสันสกฤตให้เป็นคำไทยสามัญเพื่อให้ผู้อ่านทุกวัย ทุกคุณวุฒิสามารถเข้าใจได้โดยง่าย ทรงใช้ภาษาปากให้เหมาะแก่บทสนทนา ทรงสร้างคำใหม่ทั้งคำไทยและคำภาษาอังกฤษ ทรงดัดภาษาบาลี พร้อมแปลความมาจากพระอรรถกถา และได้ทรงพระอักษรเทวนาครีกำกับคำบาลีทุกคำ ทำให้ผู้อ่านสามารถเทียบเคียงภาษาได้ทั้ง 4 ภาษา คือ ไทย บาลี สันสกฤต และอังกฤษ นอกจากนี้ วนิดา บำรุงไทย (2542, หน้า 7) ได้กล่าวไว้ว่า “ศิลปะการใช้ภาษาในพระราชนิพนธ์ยังมีลักษณะลีลาของอารมณ์ขันจากการใช้ภาษาร่วมสมัยให้มีความขัดแย้งกับความโบราณเคร่งขรึมของเรื่องที่เป็นนิทานชาดก ซึ่งปรากฏอยู่เกือบตลอดทั้งเรื่อง”

นักวิชาการและนักวิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานกจำนวนมาก เช่น วนิดา บำรุงไทย (2542) เขียนบทความวิจารณ์เรื่อง “พระมหานก พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ความงดงามแห่งวรรณกรรมสยาม ความงดงามแห่งน้ำพระราชหฤทัย” ขำนาญ รอดเหตุภัย (2545) เขียนรายงานการวิจัยเรื่อง “พระราชอัจฉริยภาพพระมหากษัตริย์ในการสร้างสรรค์ภาษาและวรรณกรรม” รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2552) เขียนบทความเรื่อง “พระมหานก: คำสอนจากพ่อ” และสุภัทรา โกไศยกานนท์ (2556) เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ภาษาและวัฒนธรรมในบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บทพระราชนิพนธ์พระมหานก” การศึกษาเหล่านี้ แสดงให้เห็นคุณค่าของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานกในฐานะวรรณกรรมคำสอน คุณค่าด้านภาษาและวัฒนธรรม กลวิธีการสร้างสรรค์เรื่อง ความโดดเด่นของเรื่อง ศิลปะการใช้ภาษา และคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม



การศึกษาเปรียบเทียบพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกซึ่งเป็นตัวแทนของเรื่องพระมหาชนกของประเทศไทยกับเรื่องพระมหาชนกล้านวนต่างประเทศยังไม่ปรากฏ อีกทั้งการศึกษาวรรณกรรมเชิงเปรียบเทียบน่าจะเป็นแนวทางการศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยเรื่องพระมหาชนกล้านวนต่างประเทศที่น่าสนใจ คือ นิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก (นิทานอุฎฏกทัตถะมชาชะนิก) ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่งโดยมหาสิลา วีระวงส์ นักปราชญ์และกวีเอกของลาวได้แปลจากคัมภีร์ทศชาดก แล้วแต่งเป็นร้อยกรองในรูปแบบคำกลอนภาษาลาว ซึ่งพุทธบัณฑิตสภาจันทบุรีได้จัดพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ.2475 เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบในโรงเรียนบาลีและเพื่อเผยแพร่นิทานชาดกแก่ประชาชนทั่วไปให้ได้อ่านและศึกษาเรื่องราวการบำเพ็ญเพียรบารมีของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นนอกจากการรับรู้ชาดกเรื่องนี้จากเรื่องเล่าแบบมุขปาฐะ และภาพจิตรกรรมตามผนังสิม (โบสถ์) และศาลา

ในแวดวงวิชาการไทยมีผู้สนใจศึกษาวิจัยวรรณกรรมลาวจำนวนมากซึ่งการศึกษาวรรณกรรมลาวจะเป็นการศึกษาวรรณกรรมเฉพาะเล่มหรือเฉพาะเรื่อง โดยจะศึกษาในด้านลักษณะตัวอักษรและอักขรวิธีที่ใช้บันทึกวรรณกรรม ประวัติความเป็นมาของเรื่อง จุดมุ่งหมายในการแต่ง ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง เนื้อเรื่อง ลักษณะคำประพันธ์ และการศึกษาในเชิงวรรณกรรมและในเชิงสังคม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวรรณกรรมลาวในเชิงเปรียบเทียบกับวรรณกรรมไทยหรือวรรณกรรมท้องถิ่นของไทย เช่น ผกา ปรีชาญาณ (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “จำปาสดัน: การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมล้านนาไทยอีสานและลาว” และสมัย วรรณอุดร (2545) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและลาวเรื่องลำพูชา” เป็นต้น แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาวิจัยวรรณกรรมนิทานชาดกท้าวมะหาชะนิก ของมหาสิลา วีระวงส์กับเรื่องพระมหาชนกของไทย

คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเปรียบเทียบพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกกับนิทานชาดกท้าวมะหาชะนิก (นิทานอุฎฏก ททัตถะมชาชะนิก) ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อให้เห็นลักษณะร่วม ความแตกต่าง และความโดดเด่นของเรื่องพระมหาชนกของไทยและลาว อีกทั้งเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวรรณกรรมเชิงเปรียบเทียบต่อไป ตลอดจนทำให้เห็นวัฒนธรรมร่วมกันบางประการระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรกับนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาว

ขอบเขตการศึกษา

1. ต้นฉบับตัวบทวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษา มีดังนี้

- 1.1 พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ใช้ต้นฉบับตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2557 โดยบริษัทอมรินทร์ บิ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด จำนวน 162 หน้า

- 1.2 นิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ของมหาสิลา วีระวงส์ ใช้ต้นฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ.2557 โดยสำนักพิมพ์ดอกเกด และโครงการพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนา (ค.พ.พ) จำนวน 112 หน้า

2. การศึกษาทฤษฎีการเล่าเรื่องของเรื่องพระมหากษัตริย์และสำนวนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ โครงเรื่อง ผู้เล่าเรื่องและวิธีการเล่าเรื่อง ตัวละคร ฉาก แนวคิด และการใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่อง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การเรียกชื่อวรรณกรรมลาว เรียกชื่อตามระบบการออกเสียงในภาษาลาว คือ “นิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก”

2. การแปลตัวบทวรรณกรรมนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ฉบับลาว ใช้วิธีการแปลแบบ “ปริวรรตตัวอักษร” ด้วยภาษาไทยและภาษาลาวเป็นภาษาที่ใกล้เคียงกันในด้านความหมายของคำและเพื่อคงรูปคำในภาษาลาวสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ศิลปะการแต่งวรรณกรรม

3. การเรียกชื่อเรื่องมหากษัตริย์ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร เพื่อให้มีความกระชับ เรียกว่า “พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์”

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีการเล่าเรื่อง และแนวคิดในการศึกษาวรรณกรรมเชิงเปรียบเทียบ ดังนี้

1. ทฤษฎีการเล่าเรื่อง

คณะผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการเล่าเรื่องเพื่อศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรกับนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนิก ตามความคิดของสรวง ไชยวงศ์ (2560, หน้า 20-268) สรุปได้ว่า การศึกษาเรื่องเล่ามักศึกษาตามองค์ประกอบต่าง ๆ องค์ประกอบของบันทึคดี ได้แก่ โครงเรื่อง ผู้เล่าเรื่อง และวิธีการเล่าเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด

2. แนวคิดเรื่องการศึกษาวรรณกรรมในเชิงเปรียบเทียบ

วรรณคดีเปรียบเทียบ (Comparative Literature) เป็นศาสตร์สหวิทยาการที่ศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีที่มาจากภาษา วัฒนธรรม หรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน ศาสตร์วรรณคดีเปรียบเทียบยังรวมไปถึง การศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีแบบ “ข้ามศิลป์” โดยวิเคราะห์วรรณคดีในรูปแบบศิลปะที่แตกต่างกัน เช่น ภาพยนตร์ ละคร งานจิตรกรรม ฯลฯ รวมทั้งการศึกษาแบบ “ข้ามศาสตร์” อันหมายถึงการศึกษาวรรณคดีโดยอาศัยองค์ความรู้จากศาสตร์อื่น เช่น ทฤษฎีจิตวิทยา แนวคิดมาร์กซิสต์ การศึกษาด้านเพศสภาพ ฯลฯ

ตรีศิลป์ บุญขจร (2553, หน้า 55-57) ได้กล่าวถึง ระเบียบวิธีของการศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีแนวข้ามชาติข้ามภาษานั้นสามารถแบ่งออกมาเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางเชิงประวัติหรือการศึกษาวรรณคดีที่สัมพันธ์กันในเชิงอิทธิพลและที่มา และแนวทางสากลหรือแนวคู่ขนาน (parallelism) หรือแนวลักษณะร่วมกันเป็นสากลของมนุษยชาติ (archetypes) ซึ่งการศึกษาแนวทางเชิงประวัติหรือการศึกษาวรรณคดีที่สัมพันธ์กันในเชิงอิทธิพลและที่มาหรือเรียกว่า วรรณคดีเปรียบเทียบแนวข้ามชาติข้ามภาษา เป็นการศึกษาวรรณคดีของชาติตนเองเปรียบเทียบกับวรรณคดีของชาติอื่นและมักจะเน้นการศึกษาเปรียบเทียบด้านที่มาและอิทธิพล ซึ่งมีได้หมายความว่าความรับรู้อิทธิพลมาจะเป็นการลดคุณค่าทางวรรณศิลป์หรือคุณค่าในเชิง



สร้างสรรค์ของนักเขียนหรือกวี ข้อสำคัญของการศึกษาเรื่องอิทธิพลคือ พิจารณาว่าเมื่อผู้เขียนหรือกวีรับอิทธิพลมาแล้ว มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพิ่มเติมหรือดัดแปลงไปอย่างไร

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary research) จะแสดงผลการศึกษาวิจัยที่มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การศึกษา และในการรายงานผลการวิจัย ใช้แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2557 โดยบริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด จำนวน 162 หน้า และนิทานชาดกท้าวมหา ชะนก (นิทานชาดก ท้าวมะทาชะนก) ฉบับลาว โดย มหาสิลา วีระวงส์ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2475 และพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2557 โดยสำนักพิมพ์ดอกเกตุและโครงการพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนา (ค.พ.พ.) จำนวน 112 หน้า
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรและนิทานชาดก ท้าวมหาชะนก ฉบับลาว
3. ศึกษาทฤษฎีเรื่องเล่า และแนวคิดการศึกษาวรรณกรรมในเชิงเปรียบเทียบจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ
4. เปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรกับนิทานชาดก ท้าวมหาชะนก ฉบับลาว
5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีลักษณะรูปแบบคำประพันธ์เป็นภาษาร้อยแก้ว ทำนองเดียวกับต้นเรื่องในอรรถกถาชาดก มีการแทรกคาถาภาษาบาลีและการอธิบายคำภาษาบาลีในบางตอนของเรื่อง โดยภาษาที่ใช้ในการแต่ง 4 ภาษา ได้แก่ ไทย อังกฤษ บาลี และสันสกฤต และยังมีการใช้อักษรเทวนาครีอีกด้วย นิทานชาดกท้าวมหาชะนก ฉบับลาวมีลักษณะรูปแบบคำประพันธ์เป็นภาษาร้อยกรองฉันทลักษณ์กลอนลาว

การเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับนิทานชาดก ท้าวมหาชะนก ฉบับลาว พบทั้งกลวิธีการเล่าเรื่องที่เป็นลักษณะร่วมและความแตกต่างกัน ดังนี้

1. ลักษณะร่วมของกลวิธีการเล่าเรื่องระหว่างพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับนิทานชาดกท้าวมหาชะนก ฉบับลาว ได้แก่ จาก ผู้เล่าเรื่อง และการใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่อง

1.1 จาก การนำเสนอฉากในเรื่องพระมหาชนกทั้งสองสำนวนนำเสนอช่วงเวลาในอดีตเช่นเดียวกัน คือ เป็นเนื้อหาของนิทานชาดก ซึ่งนำเสนอเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ลักษณะเช่นนี้

ทำให้ผู้อ่านมองเห็นความเป็นเหตุผลของเนื้อเรื่องได้ดีกล่าวคือ นับเนื่องจากการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติ เป็นเหตุนำมาสู่ผล คือ การได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยการนำเสนอฉากในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกกับนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก มีการเลือกให้รายละเอียดกับฉากที่แตกต่างกัน พบว่าพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกเลือกให้รายละเอียดกับฉากที่สำคัญและสัมพันธ์กับการนำเสนอความคิดหลักของเรื่อง ได้แก่ ฉากเรือแตกและฉากประชาชนทำลายต้นมะม่วง ดังตัวบทบรรยายฉากเรือแตก ผู้แต่งพรรณนาให้เห็นความน่ากลัวของฉากเรือแตก มีปลาและเต่าที่กินคนเป็นอาหาร น้ำทะเลโดยรอบมีสีแดงเหมือนโลหิตคลื่นสีเหมือนแก้วมณี ผู้คนต่างกลัวและคร่ำครวญ ล้วนกราบไหว้เทวดา แต่พระมหาชนกทรงตระเตรียมพระองค์จนรอดพ้นอันตราย พระองค์อาศัยกำลังพระพาวา ว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทร 7 วัน ความว่า

เรือแล่นด้วยกำลังคลื่นที่ร้ายกาจ ไม่อาจทรงตัวอยู่ได้ แผ่นกระดานก็แตกด้วยกำลังคลื่นน้ำเข้ามาแต่ที่นั่นๆ เรือก็จมลงในกลางมหาสมุทร มหาชนกลัวมรณภัย ร้องไห้คร่ำครวญ กราบไหว้เทวดาทั้งหลาย แต่พระมหาสัตว์ไม่ทรงกันแสง ไม่ทรงคร่ำครวญ ไม่ไหว้เทวดาทั้งหลาย พระองค์ทรงทราบว่าจะจม จึงคลุกน้ำตาลกรวดกับเนย เสรวยจนเต็มท้อง แล้วชุบน้ำเนื้อเกลี้ยงสองผืนด้วยน้ำมันจนชุ่ม ทรงนุ่งให้มัน ทรงยื่นเกาะเสากระโดง ขึ้นยอดเสากระโดงเวลาเรือจม มหาชนเป็นภิกษาแห่งปลาและเต่า น้ำโดยรอบมีสีเหมือนโลหิต...จำเดิมแต่นั้น พระมหาสัตว์เป็นไปอยู่ในคลื่นซึ่งมีสีดังแก้วมณีเหมือนท่อนต้นกล้วยของข้ามมหาสมุทร ด้วยกำลังพระพาวา พระมหาสัตว์ทรงว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรอยู่เจ็ดวัน (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร, 2557, หน้า 58)

ฉากที่พระมหาชนกทรงแก้วิกฤตเรือเผชิญกับพายุในมหาสมุทรนี้สะท้อนให้เห็นความสนพระราชนิพนธ์และพระอัจฉริยภาพทางด้านวิทยาศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร พิจารณาได้จากพระมหาชนกเลือกที่จะเสวน้ำตาลกรวดและเนย เพราะเป็นอาหารที่ให้พลังงานสูงตามหลักโภชนาการหรือชีววิทยา ส่วนการชุบน้ำมันที่ผ้าพันกายเพื่อให้มีสารเคลือบผิวหนังเพื่อลอยน้ำได้ก็เป็นหลักการทางเคมี และการขึ้นไปอยู่บนเสากระโดงเรือแทนที่จะเป็นตำแหน่งอื่น ๆ เพื่อที่จะรักษาสมดุลหรือถ่วงน้ำหนักให้พอดีที่สุดตรงกับหลักการทางฟิสิกส์

ส่วนฉากประชาชนทำลายต้นมะม่วง ผู้แต่งบรรยายไว้อย่างละเอียด เป็นลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์ กล่าวคือ มีการให้รายละเอียดการทำลายต้นมะม่วงที่มีผลด้วยวิธีต่าง ๆ อย่างชัดเจนจนหักโค่นลง ส่วนต้นที่ไม่มีผล ยังไม่ถูกทำลาย ตั้งอยู่คงงามดังภูเขา อันสะท้อนให้เห็นพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรทางการเกษตร

ในนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก นั้นนอกจากการให้รายละเอียดเกี่ยวกับฉากเรือแตกและฉากประชาชนทำลายต้นมะม่วงแล้ว ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับฉากเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามแบบนิทานที่สอดแทรกขนบธรรมเนียมในสังคมลาวไว้ด้วย เช่น บรรยายฉากพิธีปลงพระศพพระมารดา หลังจากนั้นสร้างสถูปเจดีย์บรรจุพระอัฐิแล้วตั้งโรงทาน หยาดน้ำ บำเพ็ญกุศลแด่พระมารดาและบรรพบุรุษ ซึ่งสะท้อนให้เห็นธรรมเนียมการจัดพิธีศพของสังคมลาว ดังบทกลอนว่า



ขวบเมื่อ	สังขานย้าย	ละดูดนเดือนสี่	มานั้น
อันว่า	พระแม่เจ้า	ชะราล้าลวงเงิ	
เจ้ากอ	สุระคดเมี้ยน	ค้ำแต่เม็งคำ	
ฟ้งยีน	ย่นย่นควงเทิงทะล้ง	ลั่นสะบุนบ้อง	
แม่นว่า	สาวสะหม่นน้อย	ในโง้งนั้บด้วยหมื่น	
เขากอ	ฮ้องฮ้ำให้	หาเจ้านั้น	
แต่นั้น	ลือนาคให้	ทำวโหยมะหาจัก	
	เกนขุนนาง	ส่งสะกานจอมเจ้า	
	พอปะมานแล้ว	เมนหลวงเผาจุต	
		(มหาสิลา วีระวงส์, 2014, หน้า 75-76)	

นอกจากนี้ยังมีการบรรยายให้รายละเอียดจากสภาพบ้านเมืองอันรุ่งเรืองงดงาม แต่ทว่ามะหาชะนก ก็ตัดสินใจพระทัยสละเพื่อออกผนวช แม้ว่านางสืงะลีพระมเหสีจะอ้อนวอนขอให้ท้าวมะหาชะนกเปลี่ยนพระทัย กลับคืนครองบ้านเมืองด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ไม่สามารถเปลี่ยนความมุ่งมั่นของท้าวมะหาชะนกได้ซึ่งผู้แต่ง ได้เล่าเหตุการณ์ตามอรรถกถาหาชนกชาดกแต่ได้เพิ่มรายละเอียดต่าง ๆ ตามขนบการแต่งนิทาน ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดหลักเรื่องเนกขัมมบารมี คือ การละชีวิตทางโลกไปสู่ชีวิตอันบริสุทธิ์ด้วยออกบวช เป็นพระหรือนักบวชเพื่อปลดปล่อยตนจากโลกียวิสัยไปบำเพ็ญเพียรให้ปราศจากการทำบาปทั้งปวง

ทั้งนี้ นิทานชาดก ท้าวมะหาชะนก ฉบับลาว ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับฉากบ้านเมืองมากกว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก เนื่องจากเป็นวรรณกรรมนิทานสำหรับอ่าน ซึ่งมักจะให้ความสำคัญกับการ พรรณนาสภาพบ้านเมืองเพื่อแสดงถึงจินตภาพและความสามารถทางการประพันธ์ของผู้แต่ง

1.2 ผู้เล่าเรื่อง ในอรรถกถาหาชนกชาดก ผู้เล่าเรื่อง คือ พระพุทธเจ้า ทรงระลึกชาติได้ และได้ตรัสเล่าเรื่องราวในสมัยที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก ส่วนในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนก ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ผู้เล่าเรื่องไม่ใช่พระพุทธเจ้าอีกต่อไป กล่าวคือ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนกมีการเปิดเรื่องที่ไมปรากฏเนื้อความส่วนต้นหรือปัจจุบันวัตถุที่แสดงว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้เล่า ตามขนบของการแต่งนิทานชาดกเนื่องจากการตัดสินใจปัจจุบันวัตถุออกไปโดยปรากฏเพียงเสียงของผู้เล่า แบบผู้รู้แจ้งหรือผู้เล่าเรื่องแบบสัพพัญญู ดังเนื้อความว่า “ในอดีตกาลอันพันคนนาวินัยครั้งหนึ่ง พระราชา พระนามว่า มหาชนก ครองราชสมบัติอยู่ในกรุงมิลินาแคว้นวิเทหะ” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร, 2557, หน้า 1)

ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหาชะนก ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้หรือแบบสัพพัญญูเช่นกัน โดยผู้เล่าเรื่อง แสดงตัวตนเป็นเสมือนนักเล่านิทาน ใช้กลวิธีการนำเสนอด้วยร้อยกรองเป็นคำกลอนลาว และเล่าเรื่องตาม ขนบของการแต่งนิทานชาดก เปิดเรื่องด้วยบทประณามพจน์หรือบทไหว้ แล้วต่อด้วยบทเกริ่นหรืออารัมภบท ที่ผู้แต่งระบุว่าเล่าเรื่องตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เนื่องจากนิทานชาดกเป็นรูปแบบนิทานคำกลอน จะเห็น ขนบของการเล่าเรื่องแบบร้อยกรอง และเห็นตัวตนของผู้เล่าที่เป็นเสมือนนักเล่านิทาน ดังในบทกลอนที่ผู้เล่า ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า “เฮียม” (เรียม) แสดงถึงตัวตนของผู้เล่าเป็นผู้เล่านิทานตามที่ปรากฏในพุทธประวัติ ความว่า

ตามตั้ง	นิทานเค้า	คะแนนจกแก้ว	มานัน
โดยตั้ง	นางเล้าไว้	เฮารู้ต่อมา	ท่านเฮย
บัดนี้เฮียมจัก	จากปากพื้น	พูดทะเลโคม	ก่อนแล้ว

(มหาสิลา วีระวงส์, 2014, หน้า 11-12)

1.3 การใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่อง พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกและนิทานชาดก ท้าวมะหาชนก ใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่องเช่นเดียวกัน ซึ่งช่วยเสริมให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่องในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ ภาพประกอบตามเนื้อหาของเรื่อง ภาพประกอบที่สะท้อนปัญหาของสังคมไทยปัจจุบัน และภาพประกอบที่แสดงแนวคิดเรื่องการพัฒนา การใช้ภาพประกอบตามเนื้อหาของเรื่อง มีลักษณะเป็นภาพลายเส้นสีสันสวยงาม โดยศิลปินที่มีชื่อเสียงของเมืองไทยทั้งหมด 8 ท่าน (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2559, หน้า 199) ในส่วนนี้ยังมีบางภาพที่เป็นภาพแผนที่พระพุทธเจ้าในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรอีกด้วย ภาพประกอบเหล่านี้ศิลปินจะแทรกความคิดและจินตนาการลงไปด้วย อันแสดงให้เห็นว่า มีสภาพสังคมไทยในปัจจุบันอยู่ในเรื่องเล่าชาดกเรื่องนี้ด้วย เช่น ภาพตอนพระมหาชนกเสด็จออกอุททยานและเสวยมะม่วงรสโอชาประชาชนและเหล่าอำมาตย์แต่งกายเหมือนคนในปัจจุบัน ส่วนภาพประกอบที่สะท้อนปัญหาของสังคมไทยปัจจุบัน ปรากฏในตอนพระมหาชนกทอดพระเนตรเห็นชาวเมืองทำลายต้นมะม่วง พระองค์จึงตรัสหนักได้ว่า ประชาชนยังหลงอยู่ในอวิชชา แม้ในตัวของพระราชนิพนธ์ไม่ได้ขยายความอย่างชัดเจน แต่ภาพประกอบในตอนนี้ กลับสะท้อนปัญหาอันเป็นอวิชชาในสังคมไทยไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ การลุ่มหลงในกามารมณ์ การติดยาเสพติดและการพนัน การทำลายสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย และภาพประกอบที่แสดงแนวคิดเรื่องการพัฒนา ปรากฏในส่วนท้ายของเรื่อง ได้แก่ ภาพแสดงการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี ภาพที่นำเสนอให้เห็นการจัดเมืองอวิชชาให้สิ้นไปด้วยความคิดอันประเสริฐของ “คนดี” แห่งมิลินทนคร ซึ่งตีความได้ว่าเป็น ผู้ทรงพระราชนิพนธ์และผู้่านคนไทยทุกคน นั่นคือพื้นฐานของการพัฒนาคนและสังคมไทย คือ การอนุรักษ์และความวิริยะ เมื่อทุกคนมีคุณธรรมเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ค้ำจุนสังคมไทยให้พัฒนาได้อย่างยั่งยืน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวได้ว่า พระราชนิพนธ์พระมหาชนกมิเพียงเล่าเรื่องด้วยภาษาเท่านั้น แต่ยังใช้ภาพประกอบเพื่อเล่าเรื่องราวที่ช่วยสร้างเอกลักษณ์ทางด้านความคิด ทำให้เรื่องพระมหาชนกสำนวนพระราชนิพนธ์แตกต่างจากอรรถกถาชาดกและเรื่องมหาชนกสำนวนภาษาไทยอื่น ๆ

ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหาชนก พบว่ามีการใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่องในลักษณะการใช้ภาพประกอบตามเนื้อหาของเรื่อง โดยเป็นภาพลายเส้นจำนวน 10 ภาพ แทรกตามเนื้อหาในแต่ละตอน ตัวอย่างเช่น ภาพเมื่อท้าวมะหาชนกเสด็จไปชมสวนและได้ทอดพระเนตรเห็นมะม่วงสองต้นแล้วเกิดความสังเวช และภพนางสีวะลี มเหสีท้าวมะหาชนกรู้ให้เกือกกลิ้งอยู่ใกล้ปากฝั่งน้ำเพื่ออ้อนวอนให้ท้าวมะหาชนกกลับคืนนคร



ภาพที่ 1 ภาพจากพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานก (ซ้าย) และนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก (ขวา)

2. ความแตกต่างของกลวิธีการเล่าเรื่องระหว่างพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก ฉบับลาว ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร วิธีการเล่าเรื่อง และแนวคิด ดังนี้

2.1 โครงเรื่อง พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานกมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเล่าเรื่องแตกต่างออกไปจากอรรถกถาหมานกชาดก เพื่อสื่อสารความคิดของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ส่วนในนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก มุ่งดำเนินเรื่องตามในอรรถกถาหมานก เนื่องจากมีจุดประสงค์หลัก คือ การเผยแพร่นิทานชาดกตามต้นฉบับให้เป็นที่รู้จักในสังคมลาว พิจารณาได้ ดังต่อไปนี้

2.1.1 การเล่าเรื่องตามชนบของนิทานชาดก พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานก ปรากฏเฉพาะตัวนิทาน (อดีตวัตถุ) ไม่มีปัจจุบันวัตถุซึ่งเป็นส่วนของการเกริ่นเรื่องที่เล่าถึงที่มาของการเล่าชาดก และพระพุทธเจ้ามักเป็นผู้เล่าเรื่องอดีตชาติของพระองค์เอง อีกทั้งส่วนของการประชุมชาดกท้ายเรื่องก็ไม่ปรากฏ รวมถึงตัวเนื้อเรื่องที่มีทั้งการตัดและเพิ่มเหตุการณ์นอกเหนือจากอรรถกถาหมานกชาดก เช่น เหตุการณ์พระมหานกทรงให้มีการขยายพันธุ์ต้นมะม่วงด้วยวิธีขว้างลงเคราะห์ (การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ) หรือ การใช้เครื่องยันตกล และเหตุการณ์พระมหานกไม่ออกผนวช ลักษณะเช่นนี้ทำให้พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานก มีความทันสมัยจากการนำเสนอเทคโนโลยีใหม่ ๆ และเหตุการณ์ที่พระมหานกไม่ออกผนวชได้แสดงถึงแนวคิดมรรคาสูนิพานโดยไม่จำเป็นต้องออกบวช (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2542, หน้า 185-201) ทำให้น้ำหนักของความเป็นนิทานโบราณปรัมปราอันเป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระโพธิสัตว์ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีอยู่จริงหรือไม่ลดลง ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก ดำเนินเรื่องตามชนบของนิทานชาดก มีส่วนประกอบ ได้แก่ ปัจจุบันวัตถุ (มูลเหตุของการเล่านิทาน) อดีตวัตถุ (ตัวนิทาน) และสโมธาน (ประชุมชาดก) เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวชาดกให้ง่ายและคงความเป็นนิทานตามต้นเค้าในคัมภีร์พระไตรปิฎกไว้ และมีบทประณามพจน์หรือ บทไหว้เป็นบทเกริ่นนำ แสดงความประสงค์ของผู้ประพันธ์ที่ปรารถนาให้เป็นพุทธบูชา

2.1.2 การลำดับเหตุการณ์ พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานกมีการเพิ่มและการตัดรายละเอียดเหตุการณ์แตกต่างจากอรรถกถาหมานกชาดก ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก มุ่งดำเนินเรื่องตามอรรถกถาหมานกชาดก

การลำดับเหตุการณ์ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหานกเป็นการลำดับเหตุการณ์ตามเวลาโดยนำเสนอว่าเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นก่อนหลัง และมีช่วงชีวิตของพระมหานกเป็นเกณฑ์ของการลำดับเหตุการณ์ การลำดับเรื่องเช่นนี้ยังคงได้รับอิทธิพลมาจากอรรถกถาหมานกชาดก ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้โดยง่าย และนำเสนอความสมเหตุสมผลของการกระทำของพระมหานกได้ไม่ยาก โดยเหตุการณ์ที่ผู้ทรงพระราชนิพนธ์

ดัดแปลงอย่างชัดเจน คือ เหตุการณ์หลังจากที่พระมหากษัตริย์ทรงราชสมบัติที่เมืองมิลิลาแล้ว พระองค์ได้ฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธีและการก่อตั้งปูทะเลียมหาวิทยาลัย ทำให้ตัวละครพระมหากษัตริย์มีความเป็นพระโพธิสัตว์ผู้มุ่งมั่นบำเพ็ญวิริยบารมีและปัญญาบารมีอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการชี้ให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ผู้สละความเห็นแก่พระองค์ ไม่ยอมออกผนวชเพื่อบำรุงความสุขแก่สรรพชีวิตในแผ่นดินเป็นปณิธานสูงสุด

ส่วนนิทานเรื่องท้าวมะหาชนก ฉบับลาว แม้จะลำดับเหตุการณ์ตามอย่างในอรรถกถาหาชาดก แต่พบว่ามีกรณียะเลียดที่แสดงให้เห็นลักษณะของตัวละคร การพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร และการเพิ่มเหตุการณ์เพื่อความสนุกสนาน เช่น เพิ่มเหตุการณ์เกี่ยวพาราสีระหว่าง ท้าวมะหาชนกกับนางสิวลีสัตอนเข้าห้องหอ ทำให้มีลักษณะของความเป็นนิทานที่มุ่งเน้นความสนุกสนานและความมีชีวิตชีวา ซึ่งกระตุ้นความสนใจจากผู้อ่าน

2.1.3 การสร้างความขัดแย้ง พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์สร้างความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครอย่างเด่นชัด ปรากฏในตอนพระมหากษัตริย์กระทำความเพียรในมหาสมุทรเพียงลำพังก่อนได้รับความช่วยเหลือจากนางมณีเมขลา ลักษณะเช่นนี้ทำให้เนื้อเรื่องนำเสนอแนวคิดเรื่องความวิริยะได้เด่นชัด และชี้ให้เห็นว่า บุคคลพึงกระทำความเพียรด้วยตนเองและตนพึงเป็นที่พึ่งแห่งตน ส่วนการสร้าง ความขัดแย้งภายนอกมุ่งให้เกิดการดำเนินเรื่องและการนำเสนอให้เห็นลักษณะของตัวละครพระมหากษัตริย์ในฐานะพระราชผู้ทรงธรรมและทรงมีพระวิสัยทัศน์เป็นเลิศทางด้านการศึกษา ได้แก่ เหตุการณ์การทำสงครามระหว่างพระโพลชนกกับพระอริราชชนกซึ่งทำให้พระราชมารดาและพระมหากษัตริย์ต้องเสด็จประทับที่นครจำปาศะ เหตุการณ์ประชาชนในเมืองมิลิลาแย่งและทำลายต้นมะม่วงนำไปสู่การก่อตั้งปูทะเลียมหาวิทยาลัย

ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหาชนกสร้างความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครที่โดดเด่นผ่านเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์ คือ เหตุการณ์พระมหากษัตริย์กระทำความเพียรในมหาสมุทรเช่นเดียวกับสำนวนพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ และเหตุการณ์พระมหากษัตริย์ออกผนวช การสร้างความขัดแย้งภายในได้ เชิดชูทั้งความวิริยะและเนกขัมมะของพระมหากษัตริย์ และสะท้อนให้เห็นว่าความวิริยะเป็นบันไดไปสู่การนิพพานและพระโพธิสัตว์ยังต้องกระทำบาปมีอื่น ๆ ให้ครบถ้วน แม้จะต้องต่อสู้กับความลำบากทางกายและใจก็ยังไม่ถ่วงดังที่แม้พระมหากษัตริย์กระทำความเพียรอย่างเลิศมาแล้ว ก็ยังต้องเผชิญกับการต้องต่อสู้กับจิตใจของตนเองและพระมเหสีในการบำเพ็ญเนกขัมมะอีกครั้ง

2.2 ตัวละคร การสร้างตัวละครในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์มีลักษณะความเป็นอุดมคติ เครื่องขั้ว และศักดิ์สิทธิ์ ส่วนในนิทานชาดก ท้าวมะหาชนก สร้างตัวละครให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นมนุษย์ที่มีอารมณ์ความรู้สึกและมีความสมจริงตามลักษณะของนิทาน ดังนี้

2.2.1 พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์ที่มีความมุ่งมั่นและเด็ดเดี่ยวที่จะกระทำความเพียร เพียบพร้อมด้วยสติปัญญาและปรารถนาทำประโยชน์เพื่อมหาชน มีความเป็นวีรบุรุษผู้เสียสละเพื่อคนหมู่มาก ดังตอนเรือแตก ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ สะท้อนให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีความมานะและเด็ดเดี่ยวที่จะพึ่งตนเองให้มากที่สุด ทรงแก้ไขวิกฤตที่กำลังเผชิญด้วยพระองค์เองด้วยการใช้สติปัญญา หลัวิชา และพยายามข่มความกลัว แตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป โดยมีชาวเรือที่โดยสารมาด้วยเป็นตัวละครคู่เปรียบเทียบกับที่ต่างร้องไห้ คร่ำครวญ และกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์



ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก ฉบับลวานั้น ท้าวมะหะชนกมีลักษณะเป็นตัวละครเอกฝ่ายชาย อย่างพระเอกในนิทาน มีอารมณ์ความรู้สึกครบถ้วนทั้ง รัก โกรธ เศร้า และกลัว อีกทั้งมีการให้รายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับตัวละครอย่างละเอียดละออ เช่น ตอนเรือแตก ขณะที่ท้าวมะหะชนกว่ายอยู่กลางมหาสมุทร ด้วยความเหน็ดเหนื่อยก็ทำให้คิดถึงพระมารดาและท้ายที่สุดก็ได้ตั้งจิตอธิษฐาน สวดอ้อนวอนพระอินทร์ ท้าวมะหะชนกรู้สึกหวาดกลัว ทำให้คิดถึงพระมารดา ซึ่งแตกต่างจากสำนวนพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนก สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างตัวละครยังมีลักษณะเป็นมนุษย์ธรรมดาที่มีความกลัวเป็นเรื่องปกติ หรือแม้ในบทเข้าพระเช้านาง ท้าวมะหะชนกแสดงความรักที่มีต่อพระมเหสีหรือจากก่อนส่งลาข้าราชการบิوار บ้านเมือง และรำลางนางสวีสลึงพระมเหสี ก่อนที่จะตัดสินใจพระทัยออกผนวช เพื่อบำเพ็ญเพียร

2.2.2 พระนางสวีสลึงเทวี บทบาทของพระนางสวีสลึงเทวีในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนก ปรากฏไม่มาก มีลักษณะเป็นตัวละครประกอบ ไม่มีการนำเสนอบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมที่เด่นชัด กล่าวคือ มีบทบาทเป็นเพียงผู้ตั้งคำถามเพื่อให้พระมหาชนกแสดงปัญญา ก่อนจะได้อภิเษก ต่อมาพระนางสวีสลึงได้อภิเษกกับพระมหาชนกและให้กำเนิดพระราชโอรส บทบาทของนางสวีสลึงเทวีจบลงเพียงเท่านี้

ส่วนในนิทานท้าวมะหะชนกนางสวีสลึงปรากฏบทบาทมากกว่า และมีความเป็นมนุษย์ที่ชัดเจน ได้แก่ การแสดงความรักและความห่วงใยต่อสามีในฐานะเมีย เป็นตัวละครที่มีอารมณ์ความรู้สึก และมีการบรรยายบุคลิกและนิสัยอย่างละเอียด มีความงดงามดังสาวสวรรค์ งามยิ่งกว่าสาวใดในหมีนเมืองจนทั่วต่างเมืองนับร้อยต่างหมายปอง

ผู้ประพันธ์สร้างให้พระนางสวีสลึงเป็นตัวละครที่มีลักษณะเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงอย่างนางเอกในนิทาน เป็นคู่ขนานไปกับตัวละครท้าวมะหะชนกที่มีฐานะเป็นพระเอกของเรื่อง เช่น ขณะที่เล่าเหตุการณ์เรือแตกท้าวมะหะชนกต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติที่โหดร้าย ก็มีการเล่าสลับฉากมายังเหตุการณ์ที่เมืองมิลิลา ที่พระโปลชนกผู้ครองนครสิ้นพระชนม์ เหลือเพียงนางสวีสลึงพระราชมิดาปกครองเมืองแทนพระบิดา แล้วจึงสลับกลับไปยังฉากเหตุการณ์ที่ท้าวมะหะชนกบำเพ็ญเพียรกระทำวิริยะว่ายนํ้าอยู่กลางมหาสมุทรเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน นอกจากนั้นนางสวีสลึงเป็นตัวละครที่ก่อความขัดแย้ง ซึ่งได้สะท้อนแนวคิดเรื่องเนกขัมมะ คือ การสละเส้นทางโลกเพื่อมุ่งสู่ทางธรรม ดังจะเห็นได้จากตอนท้าวมะหะชนกจะออกผนวช พระนางสวีสลึงได้อ้อนวอนท้าวมะหะชนกแต่ไม่สำเร็จ สะท้อนให้เห็นความมุ่งมั่นที่จะให้ถึงพระนิพพานของท้าวมะหะชนก และในตอนท้ายนางสวีสลึงได้รู้ซึ่งถึงธรรมะแล้วก็ตัดสินใจปลงผมบวชปฏิบัติธรรมฐานเพื่อหวังนิพพาน เป็นการเน้นย้ำว่าการปฏิบัติเนกขัมมบารมีนั้นสามารถกระทำได้ทั้งชายและหญิง

2.2.3 นางมณีเมขลา นางมณีเมขลาในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกเป็นตัวละครสำคัญ กล่าวคือ เป็นผู้ช่วยเหลือพระมหาชนกจากการว่ายน้ำในมหาสมุทรและอุ้มพาเหาะไปขึ้นฝั่งที่เมืองมิลิลา ผู้แต่งได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของนางมณีเมขลาที่ทำให้เห็นลักษณะของตัวละคร พระมหาชนกเด่นชัดขึ้น กล่าวคือ นางมณีเมขลาแม้แต่สวดยทิพย์สมบัติเพลิน ผลอสติไม่ได้ตรวจตรามหาสมุทร และนางมณีเมขลาไปเทพสมาคม ทั้งนี้การช่วยเหลือของนางมณีเมขลา นั้น นางมิได้ตั้งใจ นางเพียงเกรงว่าจะโดนตำหนิ และจะไม่ได้เข้าเทพสมาคม และในตอนเดียวกันนี้ แทนที่นางมณีเมขลาจะช่วยพระมหาชนก นางกลับมัว “ตกแต่งสรรพะ” ซึ่งย้ำให้เห็นว่า ไม่มีเทพดาองค์ใดช่วยเหลือใครได้ บุคคลจึงควรพึ่งพาตนเอง นางมณีเมขลายังมีบทบาทเป็นผู้ทดสอบปัญญาของพระมหาชนก ทำให้เห็นว่า พระมหาชนกทรงเป็นพระโพธิสัตว์ผู้มากด้วยปัญญา และการกระทำความเพียรใด ๆ ก็จำเป็นต้องไปควบคู่กับปัญญาเสมอ อีกทั้งมีนัยยะแสดง

ความคิดเรื่องการเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่อาจจะมีเทียบเท่าหรือมากกว่าเทวดา ซึ่งเป็นตัวแทนของ ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป ดังในบทสนทนาโต้ตอบระหว่างนางมณีเมขลาและพระมหาชน กเจนนางมณีเมขลายอมจำนน สรรเสริญพระมหาชนกว่าเป็นบัณฑิต จึงได้อุ้มพระองค์พาเหาะไปขึ้นฝั่งเมืองมิลิลา

ส่วนในนิทานเรื่องท้าวมะหะชนก ฉบับลาว นอกเหนือจากนางเทพเมขลาจะมีบทบาทเป็น ผู้ช่วยเหลือท้าวมะหะชนก เป็นเทพผู้ประพาศปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเพียบพร้อม โดยมีหน้าที่ดูแล ช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากในอาณาเขตทะเลทั้งห้าและ 7 วันจะต้องไปประชุมยังเทวโลกเพื่อรายงาน เหตุการณ์ต่าง ๆ แก่พระอินทร์เป็นเวลา 7 วัน เสร็จแล้วก็จะกลับมาตรวจตราทะเลทั้งห้า ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ เป็นอีตครองหรือหน้าที่ของนางเทพเมขลาที่พระอินทร์ได้มอบหมาย

2.3 วิธีการเล่าเรื่อง วิธีการเล่าเรื่องในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชน พบว่า ปรากฏวิธีการ เล่าเรื่องทั้งการเล่าแบบผู้รู้แจ้งและการเล่าย่อ โดยการเล่าแบบผู้รู้แจ้งมักปรากฏชัดเจนในตอนที่สำคัญ กับการนำเสนอเรื่องความวิริยะและปัญญาของพระมหาชน ส่วนการดำเนินเรื่อง พบว่า ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ทรงเน้นการดำเนินเรื่องอย่างกระชับ จึงปรากฏวิธีการเล่าย่อเป็นส่วนมาก

การใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้ง ผู้เล่าได้นำเสนอให้เห็นความคิดของพระมหาชนอย่างชัดเจน ปรากฏในตอนการนำเสนอความคิดของพระมหาชนในตอนที่ทำให้กระทำความเพียรในมหาสมุทร พระมหาชน ได้ไตร่ตรองคำถามของนางมณีเมขลา ที่แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีความมุ่งมั่นในการกระทำความเพียร อย่างยิ่ง อันเนื่องมาจากพระองค์ได้แลเห็นอานิสงส์แห่งความเพียร การเลือกเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งในตอนนี้ จึงเหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่สามารนำเสนอให้เห็นความคิดของตัวละครได้ และทำให้ผู้อ่านเข้าใจอย่าง แจ่มชัดถึงการกระทำวิริยะอย่างไม่ย่อท้อของพระมหาชน ดังความว่า

ดูก่อนเทวดา ผู้ใดรู้แจ้งว่าการทำงานที่ทำจะไม่ลุล่วงไปได้จริง ๆ ชื่อว่าไม่รักษา ชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะมีผู้ผลแห่งความเกียจคร้าน ดูก่อนเทวดา คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตน จึงประกอบการงาน ทั้งหลาย การงานเหล่านั้นจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ดูก่อนเทวดา ท่านก็เห็นผลแห่งกรรม ประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่น ๆ จมในมหาสมุทรหมด เราคนเดียวยังว่ายข้ามอยู่ และได้เห็น ท่าน มาสถิตอยู่ใกล้ ๆ เรา เรานั้นจักพยายามตามสติกำลัง จักทำความเพียร ที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร , 2557, หน้า 86)

ส่วนการเล่าเรื่องแบบการเล่าย่อ ซึ่งไม่มุ่งเน้นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละคร หรือเหตุการณ์ในเรื่องมาก พิจารณาได้จาก ตอนพระราชมารดาเสด็จออกจากเมืองมิลิลา การเล่าเรื่อง ลักษณะเช่นนี้สัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง นั่นคือ ตัวละครเร่งรีบเพื่อหลีกเลี่ยงภัย การเล่าอย่างกระชับ จึงแสดงถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังตัวบท ความว่า “ส่วนพระเทวีทราบว่ พระราชสวามีสวรรคตแล้ว ก็รีบ เก็บของสำคัญ มีทองเป็นต้นใส่ในกระเช้า เอาผ้าเก่า ๆ ปูปิดไว้ แล้วใส่ข้าวสารข้างบน ทรงปลอมพระองค์ ด้วยภูษาเก่า เสร้าหมองวางกระเช้าบนพระเศียร แล้วรีบเสด็จออกจากพระนคร” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร, 2557, หน้า 14)



ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก ปรากฏวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งโดยผู้เล่าจะนำเสนอตัวละคร ลักษณะตัวละคร ความคิดของตัวละครอย่างละเอียดแบบรู้แจ้ง ส่วนการดำเนินเรื่อง พบว่าผู้ประพันธ์เน้นการดำเนินเรื่องตามอรรถกถาชาดกและเพิ่มรายละเอียดเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนุกสนานมีชีวิตชีวาชวนติดตามในแบบการเล่านิทาน ดังตัวอย่างเหตุการณ์ท้าวมะหะชนกตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะออกผนวชสั่งห้ามไม่ให้ผู้ใดคัดค้านโดยกล่าวว่า ถ้าใครยังจะติดตามข้ามเขตฝั่งคลองมาท้าวมะหะชนกจะเอา “ดาว” (ดาบ หรือ มิดยาว) ตัดคอ (ซึ่งเป็นคำขู่) ซึ่งเมื่อท้าวมะหะชนกเสด็จเข้าป่าไปแล้ว พระนางสวีสลิกก็ทำให้เศร้าโศกเสียใจ ล้มลงนอนอนเกือบถึงจันทรา

2.4 แนวคิด โครงเรื่องและตัวละครในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกได้นำเสนอแนวคิดหลัก คือแนวคิดเรื่องวิริยะกับปัญญา นอกจากนี้ยังนำเสนอแนวคิดรองอื่น ๆ ได้แก่ บุคคลทุกคนควรทำหน้าที่ของตน การพึ่งตนเองและการเชื่อมั่นในศักยภาพของคน การพัฒนาคนและสังคมด้วยการศึกษา หลักการพัฒนา คือ การอนุรักษ์ของเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นมรรคาสู่นิพพานด้วยการช่วยเหลือผู้อื่น และคุณธรรมเรื่องทศพิธราชธรรมของพระราชา จะเห็นได้ว่า แนวคิดที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมีลักษณะเป็นการนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นอมตะ สอดคล้องกับยุคสมัยและทันสมัย ดังเช่น แนวคิดเรื่องบุคคลทุกคนควรทำหน้าที่ของตน ปรากฏในความคิดของพระมหาชนกเมื่อพระองค์ตระหนักได้ว่า พระองค์ต้องกระทำกิจ คือ การก่อตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อประโยชน์ของประชาชนและเป็นมรรคาแห่งบรมสุข ความว่า “ทุกบุคคล จะเป็นพ่อค้าวานิช เกษตรกร กษัตริย์ หรือสมณะ ต้องทำหน้าที่ที่ตนนั้น” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร, 2557, หน้า 129) และหลักการพัฒนาที่ต้องอนุรักษ์ของเดิมเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ผ่านเหตุการณ์การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี ซึ่งมีทั้งวิธีการแบบโบราณ ได้แก่ การเพาะเมล็ด การถนอมราก และวิธีแบบใหม่ ได้แก่ การปักชำ ตอนกิ่ง เสียบยอด รมควัน และเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ

แนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงนำเสนอในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกล้วนสอดคล้องกับสถานการณ์สำคัญในประเทศไทยและต่างประเทศที่กระทบถึงสังคมไทย ได้แก่ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายโดยมนุษย์ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและทำให้เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ จำเป็นที่ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลและใส่ใจ อีกทั้งความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน เมื่อนำไปใช้ในทางที่ผิดอาจก่อให้เกิดผลเสียได้จึงควรใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ นอกจากนี้ มรดกหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมก็จำเป็นจะต้องดูแล แม้ว่าความเจริญด้านต่าง ๆ จะมีจำนวนมากควรที่จะได้ผสมผสานของเก่ากับของใหม่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริง อีกทั้ง สังคมโลกและสังคมไทยยุคปัจจุบัน ผู้คนมีความเป็นปัจเจกบุคคลมากยิ่งขึ้น เห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจผู้อื่นและสังคม การชูความคิดเรื่องการทำหน้าที่ของทุกคนและสร้างสังคมอุดมปัญญา เพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักในหน้าที่ของตน ร่วมกันผลักดันสังคมที่ตนเองอยู่ให้ขับเคลื่อนต่อไป ด้วยการใช้ปัญญาตระหนักว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี ละวางประโยชน์ส่วนตน มุ่งทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาตนเองในโลกสมัยใหม่ สะท้อนถึงอุดมการณ์ทางสังคมที่ทรงวางไว้ คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน กล่าวคือ มีธรรมะทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคม และประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมสมัยใหม่เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่ง เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมทุกมิติทุกส่วนได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

ส่วนนิทานชาดกเรื่องท้าวมะหะชนก ฉบับลาว นำเสนอแนวคิดเรื่องวิริยะ ปัญญาและเนกขัมมะ อย่างเด่นชัดจากการคงเหตุการณ์หลัก คือ ท้าวมะหะชนกกระทำความเพียรว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทร 7 วัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความวิริยะและสติปัญญาในการแก้ไขปัญหา และนำเสนอความคิดเรื่องเนกขัมมบารมี ดังที่พระมะหะชนกตัดสินใจสละพระทัยสละทางโลกเพื่อออกผนวชแม้จะถูกขัดขวางจากพระนางสีวลีผู้เป็น พระอัครมเหสี และในท้ายที่สุดพระนางสีวลีเองก็ละทางโลกมุ่งปฏิบัติกรรมฐานเพื่อหวังพบพระนิพพาน เช่นกัน นิทานชาดกเรื่องท้าวมะหะชนก ฉบับลาวจึงได้สะท้อนแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ต้องไม่ครองฆราวาส ตามคติของพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังปรากฏแนวคิดรองที่สอดแทรกอยู่ใน เหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ความรักของแม่ที่มีต่อลูก ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ธรรมะของผู้ปกครองดังจะเห็น ได้จากข้อธรรมที่ท้าวมะหะชนกได้แสดงสั่งสอนอำมาตย์ข้าราชการ การอยู่ในยึดครองตามชนบศความเชื่อ ของสังคมลาวเรื่องฮีตสิบสองคองสิบสี่

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องระหว่างพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกกับนิทานชาดก เรื่องท้าวมะหะชนก ฉบับลาว พบทั้งลักษณะร่วมและความแตกต่าง ลักษณะร่วม ได้แก่ จาก ผู้เล่าเรื่อง และการใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่อง กล่าวคือ มีฉากเป็นช่วงเวลาในอดีต กล่าวถึง ตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นมหาชนกโพธิสัตว์ เรื่องพระมหาชนกทั้งสองสำนวนนี้ต่างใช้ผู้เล่าเรื่องแบบสัพพัญญู และยังใช้ ภาพประกอบการเล่าเรื่องเช่นเดียวกัน ส่วนความแตกต่างของกลวิธีการเล่าเรื่องระหว่างพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนกกับนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร วิธีการเล่าเรื่อง และแนวคิดด้าน โครงเรื่อง พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกได้ปรับเปลี่ยนโครงเรื่องแตกต่างออกไปจากอรรถกถาชาดก ชาดก ดังเช่น การเพิ่มเหตุการณ์พระมหาชนกพระราชทานวิธีฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธีและการก่อตั้งปุทธะเลยี มหาวิทยาลัย และการเปลี่ยนเหตุการณ์พระมหาชนกไม่ออกผนวช ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหะชนกดำเนิน เรื่องตามในอรรถกถาชาดกเป็นหลัก ด้านวิธีการเล่าเรื่อง พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกใช้วิธีการ เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งในตอนที่สัมพันธ์กับการนำเสนอแนวคิดหลักของเรื่อง และใช้การเล่าย่อเป็นส่วนมาก เพื่อการดำเนินเรื่องให้กระชับ ส่วนในนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก มีวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้ง เนื่องจาก มุ่งเน้นการนำเสนออารมณ์ความรู้สึกของตัวละครตามแบบของนิทาน ด้านตัวละคร พระมหาชนกและ นางมณีเมขลาเป็นตัวละครที่โดดเด่นในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พระมหาชนกเป็นตัวละครที่มีความ คักดีสิทธิ์และเป็นอุดมคติในการกระทำความเพียร ส่วนนางมณีเมขลา เป็นผู้ทดสอบปัญญาของพระมหาชนก และช่วยเสริมให้เห็นว่าพระมหาชนกเป็นมนุษย์ที่รู้จักพึ่งพาตนเอง ในขณะที่นิทานชาดกท้าวมะหะชนก นอกจากพระมหาชนกจะเป็นตัวละครสำคัญแล้ว ตัวละครหญิงทั้งพระราชมารดาและพระนางสีวลียังเป็น ตัวละครโดดเด่นที่ผู้แต่งมุ่งบรรยายลักษณะนิสัยอย่างละเอียด และด้านแนวคิด พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนกนำเสนอแนวคิดเรื่องความวิริยะและปัญญา ส่วนนิทานชาดก ท้าวมะหะชนก นำเสนอแนวคิด เรื่องวิริยะ ปัญญาและเนกขัมมะ



อภิปรายผล

1. ปัจจัยที่ทำให้เกิดลักษณะร่วมและความแตกต่างของกลวิธีการเล่าเรื่องในเรื่องพระมหาชนกลักษณะร่วมของเรื่องพระมหาชนกลทั้งสองสำนวนเกิดจากการคงเรื่องราวตามนิทานชาดก รวมถึงธรรมเนียมการสร้างสรรคจิตรกรรมจากชาดกที่มักพบเจอได้ทั่วไปทั้งในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อมีการสร้างสรรคจิตรกรรมชาดกในรูปแบบลายลักษณ์จึงยังคงเอกลักษณ์ดังกล่าวนี้ อันถือได้ว่าเป็นเนื่องกับการเล่าเรื่องชาดก ส่วนความแตกต่าง จะเห็นได้ว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับนิทานชาดก ทำวมะหาชนกล ฉบับลาว แต่งขึ้นจากวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กลวิธีการสร้างสรรคเรื่องจึงแตกต่างกันออกไปเพื่อสื่อสารตามวัตถุประสงค์ของผู้แต่ง กล่าวคือ พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มุ่งนำเสนอแนวคิดการพัฒนาสังคมไทย สอดคล้องกับรื่นฤทัย สัจจพันธ์ (2559, หน้า 187) ได้กล่าวไว้ว่า “พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกล จึงมิได้มีมาที่มาจากมหานกชาดกในนิบาตชาดกเท่านั้น แต่มาจากพระราชจริยวัตรและพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการปกครองแผ่นดินและอาณาประชาราษฎร์ด้วย” กลวิธีการเล่าเรื่องจึงมุ่งที่จะสื่อสารความคิดของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ดังเช่น โครงเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงตอนจบของเรื่องและการตัดเนื้อหาตามอรรถกถาชาดกชาดกส่วนนิทานชาดก ทำวมะหา ชนกล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นนิทานตามอย่างนิทานชาดกในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวรู้จักนิทานชาดกในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากจิตรกรรม กลวิธีการ เล่าเรื่องจึงยังคงเน้นดำเนินเรื่องตามชาดก และเพิ่มอารมณ์ความรู้สึกให้ตัวละครเพื่อให้เห็นว่า ตัวละครเอกของเรื่อง นอกจากอยู่ในฐานะพระโอรสแล้ว ยังมีลักษณะเป็นพระเอกและนางเอกตามเรื่องเล่าที่เป็นนิทาน

2. เรื่องพระมหาชนกลกับภาพสะท้อนวัฒนธรรมร่วมไทย-ลาว การสร้างสรรคพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกล และนิทานชาดก ทำวมะหาชนกล เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีวัฒนธรรมประการหนึ่งร่วมกัน คือ การนับถือพระพุทธศาสนาและรับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเข้ามาในสังคม แม้ว่าแต่ละประเทศจะดัดแปลงเนื้อหาให้แตกต่างกันออกไป แต่ก็ยังมีแนวคิดร่วมกันทั้งด้านเนื้อเรื่องและแนวคิดของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นคุณธรรมเรื่องความวิริยะ สอดคล้องกับการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมไทย-ลาว เรื่องอื่น ๆ เช่น สมัย วรรณอุตร (2545) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและลาวเรื่องลำภูษา” ที่พบว่าวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นหลักฐานที่ยืนยันชัดเจนว่าชาวอีสานและชาวลาวมีความเคารพศรัทธาที่เชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

3. พัฒนาการของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาร่วมสมัย แม้ว่าประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยจะมีวัฒนธรรมการสร้างและการเสพวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกลกับนิทานชาดก ทำวมะหาชนกลของลาว สะท้อนให้เห็นพัฒนาการวรรณกรรมพระพุทธศาสนาร่วมสมัยของไทยและลาวในทิศทางที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การสร้างสรรคตัวบทเรื่องพระมหาชนกลสำนวนต่าง ๆ ของไทย และเรื่องเล่าพระมหาชนกลที่ปรากฏในรูปแบบของหนังสือการ์ตูน แอนิเมชัน ละครเวที นาฏยลีลา สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่ก้าวหน้าและมีพัฒนาการโดยมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับช่องทางในการเสพและการเผยแพร่ที่มีหลากหลายของสังคม

ปัจจุบันและเป็นที่นิยมของผู้คน ซึ่งมีได้จำกัดเฉพาะการอ่านจากหนังสือเท่านั้น สอดคล้องกับที่ณัฐกาญจน์ นาคนวนล (2560, หน้า 73-97) เขียนบทความวิจัยเรื่อง “พระราชนิพนธ์เรื่อง ‘พระมหาชนก’ การสืบทอดและสร้างสรรค์วรรณคดีชาดกในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” พบว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกเป็นชาดกประจำรัชสมัยในรัชกาลที่ 9 และเป็นวรรณคดีชาดกสมัยใหม่อันยืนยันการดำรงอยู่ของทศชาติชาดกได้อย่างชัดเจน โดยเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จประพาสบพิตร์ ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ตีพิมพ์เผยแพร่และจำหน่ายใน พ.ศ. 2539 ความนิยมสร้างสรรค์งานประเภทร้อยแก้วและการนำเรื่อง “พระมหาชนก” มาสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ ปรากฏอย่างเด่นชัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา มีการใช้เนื้อหากจากชาดกสร้างสรรค์เป็นหนังสือภาพประกอบเรื่อง การ์ตูนและการ์ตูนแอนิเมชันเป็นจำนวนมาก

ส่วนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การเผยแพร่ชาดกในแวดวงวรรณกรรมลาวยังคงเป็นการเผยแพร่หรือศึกษาจากต้นฉบับคัมภีร์ จะพบบ้างในตำราประวัติศาสตร์แต่ก็จะกล่าวไว้เพียงสั้น ๆ ในลักษณะการสรุปเรื่องย่อจากต้นฉบับชาดก อีกทั้งการรับรู้ชาดกมักอยู่ในแบบมุขปาฐะ และภาพจิตรกรรมตามผนังสิมและศาลา ส่วนในสื่อต่าง ๆ ไม่ปรากฏ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกกับเรื่องพระมหาชนกสำนวนภาษาไทยอื่นๆ
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกกับเรื่องพระมหาชนกสำนวนต่างประเทศอื่นๆ

บรรณานุกรม

- ชำนาญ รอดเหตุภัย. (2545). **รายงานการวิจัยเรื่อง พระราชอัจฉริยภาพแห่งพระมหากษัตริย์ ในการสร้างสรรค์ภาษาและวรรณกรรม**. นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- ณัฐกาญจน์ นาคนวนล. (2560). พระราชนิพนธ์เรื่อง ‘พระมหาชนก’ การสืบทอดและสร้างสรรค์วรรณคดีชาดกในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย. **วารสารไทยคดีศึกษา**. 13(2). 73-97.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2553). **ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตุลา คมกฤต มโนรัตน์. (2547). **การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอำนาจในวรรณกรรม: ศึกษากรณีท้าวอุ๋ง ท้าวเจือง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ (มนุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จประพาสบพิตร์, พระบาทสมเด็จพระ. (2557). **พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เรื่องพระมหาชนก**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ผกา ปรีชาญาณ. (2535). **จำปาสดัน: การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมล้านนาไทยอีสานและลาว**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุพิน สุวรรณฤทธิ์ (2529). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์: วรรณกรรมลาวเรื่อง ไก่แก้ว**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัตนฤทัย สัจจพันธุ์. (2552). พระมหาชนก: คำสอนจากพ่อ. ใน **จากเก่าสู่ใหม่ วรรณศิลป์ไทยไม่สิ้นสูญ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: 73-109.



- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2559). พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้านวรรณศิลป์. ใน **อัครศิลปินแห่งแผ่นดินสยาม**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- วนิดา บำรุงไทย. (2542). พระมหาชนก พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ความงดงามแห่งวรรณกรรมสยาม ความงดงามแห่งน้ำพระราชหฤทัย. **วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. 7(1): 1-12.
- สมัย วรรณอุดร (2545). **การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและลาวเรื่องลำบุงบา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2542). พระมหาชนก: โมกขธรรมแห่งปัจจุบันสมัย. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. 16: 185-201.
- สุภัทรา โกไศยกานนท์. (2556). ภาษาและวัฒนธรรมในบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บทพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก. **วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร**. 7(1): 57-66.
- สรณัฐ ไตรลงคะ. (2560). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บ่อแสงคำ วงศ์ดาราและคณะ. (2008). **วรรณคดีลาว**. นครหลวงเวียงจันทน์: สำนักพิมพ์ศึกษาเวียดนาม.
- บัวบาน วรชุม. (2007). **วรรณคดีลาว อดีตและปัจจุบัน**. นครหลวงเวียงจันทน์: สำนักพิมพ์และจำหน่ายหนังสือรัฐ.
- มหาสิลา วีระวงส์. (2014). **นิทานชาดกท้าวมะหาชะนง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครหลวงเวียงจันทน์: สำนักพิมพ์ดอกเกด.